

YUVAL NOAH HARARI

21 lliçons
per al
segle XXI

DE L'AUTOR DE *SÀPIENS*

edicions
62

Yuval Noah Harari

21 lliçons per al segle XXI

Traducció d'Ernest Riera

Edicions 62

Barcelona

INTRODUCCIÓ

En un món inundat d'informació irrellevant, la claredat és el poder. En teoria, tothom pot afegir-se al debat sobre el futur de la humanitat, però és difícil mantenir-hi una visió clara. Sovint ni tan sols ens adonem que hi ha un debat en marxa, ni quines són les qüestions clau. Milers de milions de nosaltres amb prou feines ens podem permetre el luxe d'investigar perquè tenim coses més urgents a fer: hem d'anar a treballar, tenir cura dels nens, o estar pels nostres pares ancians. Per desgràcia, la història no ofereix cap mena de descompte. Si el futur de la humanitat es decideix en la teva absència perquè estàs massa enfeinat alimentant i vestint els teus fills, no quedaràs exempt de les conseqüències. És molt injust, però qui va dir que la història era justa?

Com a historiador no puc donar a la gent ni menjar ni roba, però puc provar d'oferir una mica de claredat per ajudar a anivellar una mica el camp de joc global. Si això dona poder encara que només sigui a un grapat de persones més perquè s'afegeixin al debat sobre el futur de la nostra espècie, hauré fet la meva feina.

El meu primer llibre, *Sàpiens*, repassava el passat humà, examinava de quina manera un simi insignificant va esdevenir el dominador del planeta Terra.

Homo Deus, el meu segon llibre, explorava el futur de la vida humana a llarg termini, es plantejava que els humans podrien, amb el temps, esdevenir déus, i quin podria ser el destí últim de la intel·ligència i la consciència.

En aquesta obra em vull concentrar en l'ara i l'aquí. Em centraré en l'actualitat i en el futur més immediat de les societats humanes. Què passa ara mateix? Quins són els desafiaments i les eleccions més importants d'avui en dia? En què ens hauríem de fixar especialment? Què hauríem d'ensenyar als nostres fills?

Evidentment, set mil milions de persones tenen set mil milions d'objectius diferents, i, com ja s'ha comentat, pensar amb una perspectiva general és un luxe relativament escàs. Una mare soltera que lluita per criar dos fills en un barri de mala mort de Bombai se centra en la manera d'aconseguir el següent àpat; els refugiats en una embarcació al mig del Mediterrani malden per albirar terra, i un home moribund en un hospital de Londres ple fins a dalt de gent s'esforça amb totes les energies que li queden per respirar un cop més. Tots tenen problemes molt més urgents que l'escalfament global o la crisi de la democràcia liberal. Cap llibre no pot fer justícia a tot això, i la veritat és que jo no puc donar cap lliçó a la gent que es troba en aquestes circumstàncies. Només puc esperar aprendre d'ells.

El meu objectiu aquí és global. Em centro en les forces principals que donen forma a les societats de tot el món i que probablement influiran en el futur del nostre planeta sencer. El canvi climàtic pot estar molt lluny de les preocupacions de la gent que es troba enmig d'una emergència de vida o mort, però pot acabar fent que els barris pobres de Bombai siguin inhabitables, enviar noves i enormes

onades de refugiats a travessar el Mediterrani, i provocar una crisi sanitària d'abast mundial.

La realitat està composta per molts fils, i aquest llibre intenta cobrir diferents aspectes del nostre tràngol actual, sense pretendre ser exhaustiu. A diferència de *Sàpiens* i *Homo Deus*, aquesta obra no està pensada com una narrativa històrica, sinó com una selecció de lliçons, que no acaben amb respostes senzilles. La seva intenció és estimular més reflexions i ajudar els lectors a participar en algunes de les converses més importants dels nostres temps.

Aquest llibre, de fet, s'ha escrit en conversa amb el públic. Molts dels capítols s'han compost com a resposta a preguntes que m'han fet lectors, periodistes i col·legues. D'alguns segments, ja se n'han publicat versions anteriors en diferents formes, cosa que em va donar l'oportunitat de rebre comentaris i perfilar millor els meus arguments. Algunes seccions estan dedicades a la tecnologia; d'altres, a la política; d'altres, a la religió, i encara d'altres, a l'art. Algunes seccions celebren la saviesa humana, d'altres destaquen el paper crucial de l'estupidesa humana. Però la qüestió general sempre és la mateixa: què passa avui en dia al món, i quin és el significat profund dels esdeveniments?

Quin significat té el triomf de Donald Trump? Què es pot fer contra l'epidèmia de notícies falses? Per què està en crisi la democràcia liberal? Ha tornat Déu? S'acosta una nova guerra mundial? Quina civilització domina el món: Occident, la Xina, l'Islam? Europa hauria de mantenir les portes obertes als immigrants? Pot el nacionalisme resoldre els problemes de la desigualtat i el canvi climàtic? Què hauríem de fer amb el terrorisme?

Tot i que prenc una perspectiva global, no deixo de banda el nivell personal. Al contrari, vull posar èmfasi en

les relacions que hi ha entre les grans revolucions de la nostra era i les vides interiors dels individus. Per exemple, el terrorisme és al mateix temps un problema polític global i un mecanisme psicològic intern. El terrorisme activa el botó profund de la por dins de tots nosaltres i segresta la imaginació privada de milions d'individus. De la mateixa manera, la crisi de la democràcia liberal no tan sols es manifesta als parlaments i els col·legis electorals, sinó també en les neurones i les sinapsis. És un tòpic dir que tot allò personal també és polític. Però en una època en la qual els científics, les grans empreses i els governs estan aprenent a *hackejar* el cervell humà, aquest tòpic és més sinistre que mai. Per tant, el llibre ofereix observacions sobre la conducta dels individus, a més de les societats.

Un món global exerceix una pressió sense precedents sobre la nostra conducta i moralitat personal. Cadascun de nosaltres està atrapat en moltes teranyines que ho abasten tot, i que per una banda restringeixen els nostres moviments, però al mateix temps transmeten la nostra més petita tremolor a destinacions molt llunyanes. Les nostres rutines diàries influencien les vides de gent i animals a mig món de distància, i alguns gestos personals poden, inesperadament, esclatar al món sencer, com va passar amb la immolació de Mohamed Bouazizi a Tunísia, que va encendre la Primavera Àrab, i amb les dones que van compartir les seves experiències d'abusos sexuals i van iniciar el moviment #MeToo.

Aquesta dimensió global de les nostres vides personals vol dir que és més important que mai deixar al descobert les nostres tendències religioses i polítiques, els nostres privilegis de raça i de gènere, i la nostra complicitat inconscient amb l'opressió institucional. És una empresa realista, però? Com puc trobar una base ètica ferma en un

món que s'estén molt més enllà dels meus horitzons, que dona voltes completament fora del control humà i que considera sospitosos tots els déus i totes les ideologies?

El llibre comença examinant el tràngol polític i tecnològic actual. Al final del segle xx, semblava que les grans batalles ideològiques entre el feixisme, el comunisme i el liberalisme havien tingut com a resultat la victòria aclaparadora del liberalisme. Les polítiques democràtiques, els drets humans i el capitalisme de mercat lliure semblaven destinats a conquerir el món sencer. Però, com sempre, la història va fer un tomb inesperat, i després de l'enfonsament del feixisme i del comunisme, ara sembla que és el liberalisme el que està en perill. Cap a on anem, doncs?

Aquesta pregunta és especialment punyent perquè el liberalisme perd credibilitat exactament quan les revolucions bessones de la tecnologia de la informació i la biotecnologia ens presenten els desafiaments més grans amb què la nostra espècie s'ha enfrontat mai. La fusió d'infotecnologia i biotecnologia aviat podria empènyer milers de milions d'éssers humans fora del mercat de treball, i minar tant la llibertat com la igualtat. Els algoritmes de dades massives (Big Data) podrien crear dictadures digitals en les quals tot el poder es concentra en mans d'una elit minúscula mentre la majoria de la gent pateix una cosa molt pitjor que l'explotació: la irrellevància.

Vaig tractar la fusió d'infotecnologia i biotecnologia a bastament en el meu llibre anterior, *Homo Deus*. Però mentre que el llibre anterior se centrava en les perspectives a llarg termini —de segles i fins i tot mil·lennis—, aquest llibre es concentra en les crisis socials, econòmiques i políti-

ques més immediates. El meu interès aquí no és la creació eventual de vida inorgànica, sinó l'amenaça que pateixen l'estat del benestar o determinades institucions com ara la Unió Europea.

El llibre no intenta cobrir tots els impactes de les noves tecnologies. En particular, tot i que la tecnologia ofereix moltes promeses meravelloses, la meva intenció aquí és destacar-ne principalment els perills i les amenaces. Com que les grans empreses i els empresaris que lideren la revolució tecnològica tenen una tendència natural a cantar les lloances de les seves creacions, pertoca als sociòlegs, filòsofs i historiadors com jo mateix donar la veu d'alarma i explicar totes les maneres en les quals les coses es poden tòrcer espantosament.

Després d'esbossar els desafiaments amb els quals ens enfrontem, la segona part del llibre examina un ventall ample de respostes potencials. Podrien els enginyers de Facebook utilitzar la intel·ligència artificial per crear una comunitat global que protegeixi la llibertat i la igualtat humanes? Potser la resposta és revertir el procés de globalització i tornar a donar poder a l'estat nació? Potser hauríem de recular encara més, i extreure esperança i saviesa de les fonts de les antigues tradicions religioses?

A la tercera part del llibre veiem que, tot i que els desafiaments tecnològics no tenen precedent, i tot i que els desacords polítics són intensos, la humanitat pot estar a l'altura de les circumstàncies si mantenim les nostres pors sota control i som una mica més humils pel que fa a les nostres opinions. Aquesta part investiga què podem fer davant de l'amenaça del terrorisme, sobre el perill d'una guerra global, i sobre els prejudicis i els odís que encenen aquests conflictes.

La quarta part es planteja la noció de la postveritat, i es pregunta fins a quin punt encara podem entendre els desenvolupaments globals i distingir entre els mals i la justícia. És l'*Homo sapiens* capaç de trobar sentit al món que ha creat? Existeix encara una frontera clara que separi la realitat de la ficció?

En la cinquena i última part aplego els diferents fils i agafo una visió més general de la vida en una època de desconcert, quan les històries velles s'han esfondrat i encara no ha aparegut cap història nova per reemplaçar-les. Qui som? Què hauríem de fer amb la nostra vida? Quina mena d'habilitats necessitem? Considerant tot el que sabem i el que no sabem sobre la ciència, sobre Déu, sobre política i sobre religió... què podem dir sobre el sentit de la vida avui en dia?

Això pot semblar excessivament ambiciós, però l'*Homo sapiens* no pot esperar. A la filosofia, la religió i la ciència se'ls acaba el temps. La gent ha debatut el sentit de la vida des de fa milers d'anys. No ens podem permetre el luxe de continuar aquest debat indefinidament. La crisi ecològica imminent, l'amenaça creixent de les armes de destrucció massiva i l'auge de noves tecnologies disruptives no ho permetran. I potser encara més important: la intel·ligència artificial i la biotecnologia donaran a la humanitat el poder de canviar la forma de la vida i redissenyar-la. Molt aviat algú haurà de decidir com utilitzar aquest poder: basant-se en una història implícita o explícita sobre el sentit de la vida. Els filòsofs són gent molt pacient, però els enginyers són molt menys pacients, i els inversors són els menys pacients de tots. Si no saps què fer amb el poder de construir vida, les forces del mercat no esperaran un miler d'anys que se t'acudi una resposta. La mà invisible del mercat et forçarà a

acceptar la seva pròpia resposta cega. Si no vols deixar el futur de la vida a la mercè dels informes trimestrals d'ingressos, cal tenir una idea clara sobre de què va la vida.

En l'últim capítol em permeto uns quants comentaris personals, d'un sàpiens a un altre, just abans que s'abaixi el teló per a la nostra espècie i comenci un drama completament diferent.

Abans d'embarcar-nos en aquest viatge intel·lectual, voldria destacar un punt crucial. Gran part del llibre parla de les mancances de la visió liberal del món i el sistema democràtic. Ho faig no pas perquè cregui que la democràcia liberal sigui singularment problemàtica, sinó perquè penso que és el model polític amb més èxit i més versàtil que els éssers humans han desenvolupat fins ara per enfrontar-se als desafiaments del món modern. Tot i que potser no sigui adient per a totes les societats en totes les fases de desenvolupament, ha demostrat la seva vàlua en més societats i en més situacions que cap de les seves alternatives. Per tant, quan examinem els nous desafiaments que ens esperen, és necessari entendre les limitacions de la democràcia liberal, i explorar de quina manera podem adaptar i millorar les seves institucions actuals.

Per desgràcia, en el clima polític actual qualsevol pensament crític sobre el liberalisme i la democràcia pot ser segrestat pels autòcrates i per diversos moviments il·liberals, que tenen com a únic interès desacreditar la democràcia liberal en comptes de discutir obertament el futur de la humanitat. Tot i que estan perfectament disposats a debatre els problemes de la democràcia liberal, no toleren pràcticament cap crítica dirigida a ells.

Com a escriptor, doncs, se m'exigia de fer una tria difícil. Havia de parlar obertament, amb el risc que les meves paraules es traguessin de context i s'utilitzessin per justificar autocràcies naixents? O m'havia d'autocensurar? Una característica dels règims il·liberals és que fan la llibertat d'expressió més difícil fins i tot fora de les seves fronteres. Donada la proliferació d'aquests règims, cada cop és més perillós pensar críticament sobre el futur de la nostra espècie.

Després de meditar-hi profundament, vaig triar de parlar-ne obertament i no autocensurar-me. Sense criticar el model liberal no en podem reparar les mancances o anar més enllà. Però, si us plau, tingueu en compte que aquesta obra només ha pogut ser escrita mentre la gent encara és relativament lliure de pensar el que vulgui i d'expressar-se com desitgi. Si valoreu aquest llibre, també hauríeu de valorar la llibertat d'expressió.